Profesor Karol Fremal 65-ročný

JÁN STANISLAV

Pri tomto významnom životnom jubileu sa žiada pristaviť veľmi pohyblivý tok času a zvážiť už na riečici precúdené zlato, striebro i vzácny jantár z jeho tvorivej výskumnej i pedagogickej činnosti. Žiada sa zakresliť grafikon muža hlbinného ponoru i patričného bádateľského výtlaku, jeho skutočnú vedeckú i pedagogickú prínosnosť.

Počas svojho pracovného pôsobenia „vystriedal“ tri vzájomne sa pozitívne opeľujúce profesie – odborného pracovníka Múzea SNP, profesionálneho historika na Ústave pre regionálny výskum, stredoškolského a vysokoškolského učiteľa histórie. Už vyše 40 rokov uplynulo odvtedy, čo po skončení vysokoškolského štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave začal ako kvalifikovaný odborník systematicky skúmať a spracovávať neprebádané témy antifašistického hnutia a SNP. Postupne vnútorne dozrel k rozhodnutiu, že treba splácať podlžnosť slovenskej historickej obce voči stredoslovenskému regiónu. Ako Stredoslovák nemal problém sa v ňom intímne „zabývať“ a nájsť si v ňom domovské právo. Ako začínajúci historik si čoskoro overil, že skutočnými stavebnými kameňmi všetkých solídnych syntéz musí byť dôkladná znalosť faktov. Pletivo lží v regionálnej historiografii je hmatateľne zjavné, až veľmi konkrétne, nie je vôbec synteticky zahmlené, anonymné. Vyhýbal sa vákuu hodnôt predčasných socialistických syntéz. Ako ich reálny diagnostik a oponent uprednostnil výpovednú hodnotu faktov regiónu. Na diela syntetického charakteru dozrieval postupne, no vždy na základe dôkladnej odbornej pripravenosti, dôvernej znalosti problematiky a svojsky originálneho prístupu, ktorý oprel o rozsiahly komparatívny archívny výskum i o prácu s pamätníkmi v rámci základného výskumu. Antifašistická rezistencia a SNP ako ťažisková bádateľská téma bola i zostala na dlhé roky obsahovou náplňou jeho vedeckých a odborných prác.

Na časovej priamke Fremalových výskumných aktivít v regióne stredného Slovenska možno zmapovať nielen jeho záujmovú šírku, ale aj zhodnotiť realizované vrcholné zámery jeho horolezeckých výstupov, v ktorých potvrdil, že jeho skutočným chrámom bola i zostala história tohto regiónu.

K priekopnícky najdôležitejším a najrozsiahlejším prácam patria monografie: *Spoločne v boji proti fašizmu* (1984) a *Vyvrcholenie národnooslobodzovacieho boja proti fašizmu na strednom Slovensku v r. 1944-45* (vyšla v r. 1989 – Fremal ako vedúci autorského kolektívu a zostavovateľ bol aj spoluautorom dvoch kapitol). Samostatnú monografiu: *Kapitoly z dejín protifašistického odboja na Slovensku v r. 1938-1945* (vyšla v r. 2000) predložil ako habilitačnú prácu na potvrdenie hodnosti docenta. Do tohto seriózneho výskumného oblúku problematiky slovenského hnutia odporu v rokoch 2. svetovej vojny patrí aj 32 ďalších publikovaných vedeckých štúdií a materiálových štúdií. Aj jeho diela vznikali pod tlakom doby, no pečatil ich svojou osobnosťou humanistu a vyznávača sociálneho pokroku. Svedčí o tom aj skutočnosť, ako precízne spracoval odboj sociálnej demokracie na Slovensku a nekomunistický odboj na strednom Slovensku. Vydal tak presvedčivé svedectvo o konkrétnej činnosti nielen významných, ale aj radových odbojárov, ktorí by bez Fremalovho pričinenia upadli do zabudnutia, resp. boli by obídení.

Okrem dlhoročného pozitívneho pôsobenia vo vyučovacom procese svoju kreativitu uplatnil aj v metodických štúdiách, v analýze učebníc dejepisu susedných štátov ako aj v analýze súčasných slovenských učebníc dejepisu. Podarilo sa mu dosiahnuť nielen istý komparatívny obraz o stave učebníc dejepisu v stredoeurópskom priestore, ale dokázal aj vytýčiť a uplatniť všetky ťažiskové vedecké a metodické parametre pri tvorbe nových

učebníc pre stredné odborné školy a učilištia. K zložitej a spoločensky veľmi naliehavej problematike tvorby učebníc publikoval 12 vedeckých a odborných štúdií. Do nich organicky zakomponoval nevyhnutný register regionálnych prvkov vo vyučovaní dejepisu, ktorý opatril metodickým listom. Za najväčší Fremalov metodický prínos možno považovať jeho participáciu na tvorbe učebníc dejepisu pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia. Tie boli preložené aj do maďarského jazyka, čo je z hľadiska vyučovania dejepisu maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku priekopnícky počin, keďže ide vôbec o prvé učebnice dejepisu pre stredné školy na Slovensku po roku 1989. Kolektív autorov týchto učebníc bol zaslúžene ocenený cenou rektora Univerzity Mateja Bela za rok 1999. Tvorba učebníc patrí medzi najťažšie tvorivé práce. Nie je veľa vedeckých pracovníkov, ktorí dokážu pretransformovať jazyk vedy a jeho odborný štýl do pedagogicky a čitateľsky príťažlivej podoby hodnotných učebníc. Aj z tohto dôvodu treba pozitívne hodnotiť jeho spoluautorstvo pri tvorbe vysokoškolských učebných textov (skrípt) *Dejiny Slovenska v rokoch 1914-1945*, ktoré sú doteraz jedinými vysokoškolskými učebnými textami zachytávajúce predmetnú problematiku na Slovensku. O ich aktuálnej spoločenskej potrebe a o vysokoškolskom dopyte najlepšie svedčí skutočnosť, že už vyšli v štyroch vydaniach.

Profesor Fremal sa ako historik podieľal aj na odbornej múzejnej práci. Tá sa premietla do napísania viacerých scenárov múzejných expozícií a tematických výstav, najmä však do realizácie stálej expozície Múzea SNP v r. 1969-1974, ktorá bola z politických a ideologických dôvodov zrušená a nahradená tzv. normalizačnou expozíciou. Po roku 1989 významným podielom participoval na tvorbe dvoch nových expozícií Múzea SNP. Ešte pred novembrom 1989 sa spolupodieľal na tvorbe expozície Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici, Gemerského múzea v Rimavskej Sobote, Vlastivedného múzea vo Zvolene, pamätných izieb SNP na Balážoch a Kališti i na rôznych domácich a zahraničných výstavách pripravených z príležitosti výročia SNP. Aj tento výpočet múzejných aktivít potvrdzuje jeho viacrozmernosť a schopnosť prezentovať región stredného Slovenska v širokospektrálnych tematických, príčinných a časopriestorových súvislostiach.

Za autorom ako historikom stoja dobré, veľmi dobré, výborné i znamenité práce. Prevažnú časť svojich prác premyslel tak, že ich odžil a vynosil do zrelej podoby. V rámci objektivity i komplexnosti hodnotenia celej jeho tvorby treba konštatovať, že predmetom Fremalovej vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti bola aj problematika robotníckeho a komunistického hnutia v B. Bystrici a na strednom Slovensku. K tejto problematike napísal dve monografie, niekoľko vedeckých a odborných štúdií. Hoci táto produkcia z čias socializmu má vedecký charakter (vychádza zo široko koncipovaného základného výskumu a nenesie žiadne prvky kultovej normalizácie), predsa je len istým spôsobom poznačená vtedajšími stranícko-ideologickými požiadavkami, kanonizovanými kritériami kladenými na podobné diela a všadeprítomnou autocenzúrou.

Po novembri 1989 sa K. Fremal opäť zaoberal činnosťou politických strán osobitne v B. Bystrici. Objektívne a vecne faktograficky riešil problematiku výskumu komunistického hnutia na Slovensku oprosteného už od ideologických a politických nánosov v rámci samostatného grantu, o čom vydal presvedčivé svedectvo v samostatných štúdiách, ktoré boli publikované v rokoch 1992-2000 v karentovaných vedeckých časopisoch, zborníkoch a samostatných publikáciách.

O tom že to nebolo jednorazové vedecké vysporiadanie sa s dejinami komunistického hnutia, výrečne svedčia jeho kvalifikované štúdie publikované v rámci participácie na riešení vedecko-výskumných úloh Vedeckej grantovej agentúry SAV č. 2/4183/24 (2002-2006): *Radikálny socializmus a komunizmus na Slovensku v rokoch 1918-1989. Spoločnosť medzi demokraciou a totalitou*, resp. grantovej agentúry Akadémie vied Čes-

kej republiky č. A8063101 *KSČ a radikální socialismus v Československu 1918-1989*.

O širokom Fremalovom vedecko-výskumnom diapazóne záberu predmetnej problematiky a jej kvalifikovanej popularizácie svedčia desiatky novinových článkov, tvorba rozhlasových relácií, dokumentárnych filmov, monografia z dejín lyžovania v B. Bystrici, spoluautorstvo na tvorbe monografií obce Polomka, Slovenská Ľupča, Dolné Vestenice...

Žiada sa vyzdvihnúť jeho prirodzenú aktívnu zaangažovanosť a osobnú participáciu na medzinárodných, domácich i zahraničných konferenciách a sympóziách, jeho dlhoročnú permanentnú edičnú činnosť, ktorá vyústila do vydania desiatok publikácií a zborníkov, pri zrode ktorých stál ako zostavovateľ, duchovný otec – hýbateľ. Tento profilujúci historik, autor 11 monografií a 50 vedeckých štúdií, ktoré sa tematicky viažu najmä na protifašistický odboj a SNP, čiastočne aj na dejiny robotníckeho hnutia v r. 1918-1938, dosiahol vo svojom znamenitom diele Kapitoly z dejín protifašistického odboja na Slovensku v r. 1938-1945, obrazne povedané, bod varu vo svojej tvorbe. Zmapoval a zhodnotil v ňom podstatu antifašistického odboja a SNP ako demokratickej tradície našich novodobých dejín zbavenej politických a ideologických floskulí. Objektívne a kriticky zhodnotil nové pohľady na protifašistický odboj a SNP po r. 1989. Charakterizoval politickú, štátnu a vojenskú tradíciu SNP - dostal túto trojakú tradíciu vydokladovaným spôsobom do historického povedomia najmä mladej generácie, čo je z historického a výchovno-vzdelávacieho aspektu samo o sebe pozoruhodný čin vysokoškolského pedagóga. Originálnym spôsobom dokázal interpretovať problematiku nekomunistického odboja i úlohu sociálnodemokratickej strany na Slovensku v čase príprav SNP, v jeho priebehu na regionálnej i celoslovenskej úrovni. Svoju objektívnu interpretáciu dôsledne oprel o širokú heuristickú základňu centrálnej i regionálnej proveniencie. Autor odlegendarizoval mýtus o Komunistickej strane Slovenska ako jedinej vedúcej a organizovanej politickej sile antifašistického odboja na Slovensku v rokoch 1939-45. Objektívne zhodnotil vznik opozície a zapojenie sa bývalých členov zakázaných politických strán do odboja proti režimu. Výstižne a syntetizujúco zhodnotil problematiku slovenskej spoločnosti v rokoch 1939-45, problematiku odboja a SNP v širokých politických, spoločenských a vojenských súvislostiach. Dokázal objektívne charakterizovať autoritatívny režim Slovenskej republiky, zapojenie sa slovenskej brannej moci do vojny, riešenie židovskej otázky, diagnostikovať politické prúdy na Slovensku, postoj jednotlivých občianskych odbojových skupín k Československej republike a úlohu evanjelickej cirkvi k štátu. Výstižne charakterizoval opozíciu, predstavy odbojových skupín o budúcom vývoji, o ukončení vojny, o víťazovi a porazenom a o vplyve týchto faktorov na vytváranie koncepcií opozície a jej postojov k fašizmu, demokracii, horthyovskému Maďarsku, k československej exilovej vláde, k štátoprávnym predstavám o povojnovom usporiadaní Slovenska, k vojenskému plánu povstania a k podstatným otázkam toho, čo hýbalo Slovenskom v rokoch 2. svetovej vojny.

Je možné pri niektorých témach viažucich sa k Slovenskému štátu, resp. Slovenskej republike 1939-45 s autorom viesť aj zanietené polemiky, vášnivé diskusie i spory, azda i nesúhlasiť s jeho závermi, no nie je možné uprieť tomuto fundovanému a kultivovanému historikovi prejavenú originálnosť v myslení, pre ktorého ľudská i sociálna spravodlivosť sú mravným imperatívom. Antifašistická rezistencia a SNP, rovnako však aj problematika Slovenskej republiky z rokov 1939-45 sú pre neho témy veľmi vzácne, hodné veľkých intelektových výkonov. Preto ich spracovaniu venoval svoje najlepšie tvorivé roky.

Ľudský rozmer Fremalovej vedeckej erudície a pedagogickej veľkorysosti podčiarkuje jeho premyslená starostlivosť o vedecký dorast. V rámci doktorandského štúdia podchytil celý rad veľmi schopných študentov, ktorých odštartoval z materskej základne na samostatné vedecké lety. A tie už prinášajú vedeckú úrodu, z ktorej má profesor Fremal

tichú, no trvalú radosť.

Záverom si dovoľujem byť aj trochu osobný. Profesor Fremal sa celý život „zachraňoval“ vedecko-výskumnou a pedagogickou prácou, lyžiarskymi pochodmi k medokyšu kremnických hôr a láskou k prírode, kde najlepšie ventiluje svoje enormné pracovné nasadenie. Je známy svojou vášňou k hubám, tomu voňavému machu zeme, a k zberu lesných plodín. To sú jeho tri rýchlostné machy. A bude šťastný, pokiaľ zostane jeho život taký. O všetky tieto dary ducha a zeme sa plným priehrštím žičlivo delí so svojimi priateľmi.